

Иванъ Александъръ, за когото е написанъ ржкописа, царица Теодора и другитѣ членове на царското семейство. Всички тия ценни миниатюри, които сж и началото на нашата историческа живопись, заедно съ стенописнитѣ царски и ктиторски образи, сж богатъ източникъ за изучаване и възпроизвеждане костюмитѣ и типоветѣ на тѣхната епоха.

Край на блѣскавия периодъ на художествено развитие презъ XIV в. поставя турското робство, съ което настѣпва мракъ и упадъкъ. Едвамъ къмъ XV и XVI в. тукъ-таме има слаби проблѣски, които бавно угасватъ. Къмъ края на XVII и началото на XVIII в., нашето изкуство започва бавно да се пробужда и освобождава отъ вѣковния сънъ въ мрачнитѣ църковни и манастирски килии. Създаватъ се занаяти: иконопистово, рѣзбарство, златарство. Въ църквитѣ на Арбанаси срещаме подписитѣ на български зографи отъ 1710—1726 г. — даскалъ Христо, Стою и Недю. Създаватъ се нѣколко иконописни школи: Самоковска, Тревненска, Дебърска и Разложка.

Родоначалникътъ на Самоковската школа Христо Димитровъ отъ с. Доспей усвоилъ занаята въ Света-гора, тогавашната академия за нашитѣ зографи. Тайнитѣ на „занаята“ по наследство се предавали отъ баща на синъ. Единъ отъ синоветѣ на Христо Димитровъ, Захарий Зографа—една отъ най-интереснитѣ фигури въ тогавашното ни изкуство, пожелалъ да се учи въ европейска академия*). За следното поколѣние иконописци този неговъ блѣнъ става вече действителностъ.

По църковнитѣ стенописи освенъ ктиторскитѣ образи иконописцитѣ изобразяватъ и себе си. Между другитѣ си стенописни портрети Захарий Зографа

*) Следъ като въ Пловдивъ усвоилъ отъ двама френски живописци „нѣкои матими и юрнеци“ на „французката академия“, Захарий Зографа въ преписката си съ учителя си Неофитъ Рилски, на 20. V. 1838 г. го моли да пише въ „Петропулската царска академия“, въ която желаелъ да се учи.

Вж. проф. д-ръ Ив. Шишмановъ—„Нови студии изъ областта на българското възраждане“. Сборникъ на академия на наукитѣ, кн. XXI, 1926.

е оставилъ още единъ оригиналенъ собственъ портретъ на платно*) съ хубава спокойна рисунка, приятенъ колоритъ и много интересенъ костюмъ. Народниятъ музей въ София притежава друга негова работа—портрета на Неофитъ Рилски, рисуванъ въ 1838 г. погрѣшно считанъ Неофитовъ автопортретъ.

Даскалъ Николай Карастояновъ „книговезатель, книгопродавецъ и книгоиздатель, жителъ самоковски“ и синъ му Анастасъ, следъ като въ 1846 г. отворили първата печатница въ Самоковъ, за украса на печатнитѣ си издания, започнали сами да изрѣзватъ заглавни букви и винетки на дърво и бакъръ. Направили си и специална дървена преса за отпечатване щампи съ тѣхни калѣпи. Карастояновцитѣ сж родоначалници на нашата графика.

Първитѣ ни художници академици отпреди Освобождението сж: Христо Цокевъ отъ Габрово—следвалъ въ Русия, Зафиръ (Станиславъ) Доспѣвски, внукъ на Христо Димитровъ—свършилъ въ Петербургъ и Москва къмъ 1851 г., Николай Павловичъ—следвалъ въ Виена въ 1852 г. и въ Мюнхенъ при Каулбахъ презъ 1856—59 г., Иванъ Добровичъ отъ Сливенъ, следвалъ въ Римъ. Повечето отъ тѣхъ съ плодовитата си художествена дейностъ се стремили да наложатъ едно по-широко схващане и разбиране както на религиозната живопись, така и на портретното изкуство, отъ което създали отдѣленъ самостоятеленъ жанръ.

Преди тѣхъ майсторитѣ зографи упражнявали едно строго конвенционално изкуство. Човѣшката фигура конструирали по установени мѣрки, обикновено по тия на Панселина. Пейзажътъ не съществувалъ като самостоятеленъ жанръ, а като условенъ декоръ за попълване фона. За да може да се подготвятъ подобри школувани живописци, Павловичъ мечтаелъ да открие специално училище въ Тръвна, програмата и целитѣ на което изложилъ въ книгата си „Школа за живопись и какъ да се устройтъ—1876 г.“ Редъ спѣхъ му попречили да осъществи това свое желание. Николай Павловичъ е първиятъ ни живописецъ, който се посветилъ на историческата живопись.

*) Собственостъ на семейство Хр. З. Зографски въ Самоковъ.